

SOCIALSTYRELSEN

VUM og rehabilitering

Voksenudredningsmetoden
i et rehabiliteringsperspektiv

VUM og rehabilitering

VOKSENUDREDNINGEN

Voksenudredningsmetoden (VUM) er en metode til at understøtte udredning og sagsbehandling på området for voksne med sociale problemer og voksne med funktionsnedsættelse. På nuværende tidspunkt er metoden taget i brug i mange kommuner, og langt hovedparten af landets kommuner har planer om at tage den i anvendelse i sagsbehandlingen.

Formålet med VUM er blandt andet at sikre en involverende og ressourcefokuseret sagsbehandling. Metoden understøtter hele sagsbehandlingen og sikrer en ensartet tilgang til udredning af behov og sagsbehandling på voksenområdet.

VUM sætter borgeren, borgerens ressourcer samt koordination og udviklingsperspektiv i indsatsen i centrum. På den måde er VUM velegnet til at understøtte det stigende fokus på rehabilitering på voksenområdet, herunder den

recoverytilgang, der anvendes bl.a. inden for psykiatriområdet.

”I stedet for at kompensere for funktionsnedsættelse, sygdom og begrænsninger hos den enkelte lægger vi vægt på ressourcer, muligheder og håb.”

Lissi Nielsen
Psykiatri- og handicapchef
i Rudersdal

VUM er naturligvis ikke i sig selv en garanti for, at borgeren mødes med en rehabiliterende tilgang. Det forudsætter blandt andet, at der i anvendelsen af VUM bevidst sættes fokus på borgerens ressourcer, og at der opstilles mål i samarbejde med borgeren.

Denne pjece henvender sig til sagsbehandlere og faglige ledere på handicap- og udsatte voksne området, som allerede kender VUM metoden.

Pjecen er et supplement til metodehåndbogen, der indeholder den fulde beskrivelse af VUMs elementer.

Pjecen giver gode råd til, hvordan VUM kan anvendes med et rehabiliterende perspektiv, og giver eksempler på, hvor dette konkret kan udmøntes i udredningen, den faglige vurdering, handleplanerne, bestillingen og opfølgningen.

Rehabilitering

REHABILITERING PÅ VOKSENOMRÅDET

En række kommuner har arbejdet med at styrke det rehabiliterende sigte i sagsbehandlingen på voksenområdet med anvendelse af VUM. Der er rigtig gode eksempler på, at der i konkrete projekter og teams er sat fokus på borgerinvolvering, ressourcer og rehabilitering.

Rehabiliteringsbegrebet bruges i stigende grad om indsatsen på voksenområdet, men bruges meget forskelligt. Her er valgt følgende forståelse af begrebet:

Definition af rehabilitering

Formålet med rehabilitering er at borgere kan genvinde, udvikle eller vedligeholde deres funktionsevne i et omfang, der svarer til borgernes egne opfattelser af et selvstændigt og meningsfyldt liv. Rehabilitering omfatter både medfødte og er-

hvervede funktionsevnedssættelser og handler altså om, at funktionsevnen udvikles, så den så vidt muligt svarer til den enkelte borgers aktuelle behov, muligheder og ønsker, og så borgeren opnår størst mulig grad af selvhjulpethed.

Et *rehabiliteringsforløb* er et helhedsorienteret, koordineret, målrettet og tidsbestemt samarbejde mellem en borger og fagfolk, netværk og civilsamfund om en proces, der har rehabilitering af borgeren som mål. Forløbet baseres på borgerens hele livssituation og beslutninger og består af en sammenhængende og vidensbaseret indsats, der typisk involverer flere ydelser, fagpersoner og sektorer.

» [Find mere viden om rehabilitering på socialstyrelsen.dk og socialebegreber.dk](#)

Principperne i VUM

PRINCIPPERNE SÆTTER SCENEN

VUM er udviklet på baggrund af seks principper for god sagsbehandling. Særligt principperne om borgerinddragelse og ressourcefokus i sagsbehandlingen er tæt knyttet til et rehabiliterende sigte. Disse foldes ud nedenfor.

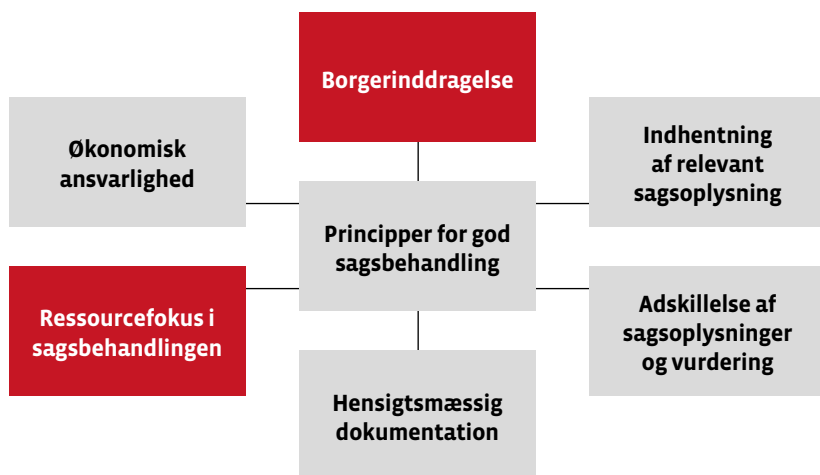
Borgerinddragelse: Borgerinddragelse er et bærende element i lovgivningen og god sagsbehandlingspraksis på socialområdet, og det er derfor også et gennemgående element i VUM.

Det kommer blandt andet til udtryk ved, at borgerens egne oplysninger og

perspektiv er meget tydeligt og fremtrædende i udredningen, og at der i opbygningen af udredningen lægges vægt på borgerens ressourcer, udfordringer, ønsker og prioriteringer.

Det er væsentligt at tilrettelægge sagsbehandlingen i tæt samarbejde med borgeren, så dennes motivation og ønsker kommer i fokus, og så borgeren kan tage ejerskab i forhold til indsatsen.

Ressourcefokus: Det er også et centralt element i metoden, at udredningen har fokus på både ressourcer og udfordringer og dermed får afdækket,

hvad borgeren kan og er motiveret for at ændre og udvikle.

På den måde kan der bygges på borgerens ressourcer og funktionsevne både i valget af indsats og i målfastsættelsen.

Principperne om hensigtsmæssig dokumentation, indhentning af relevante sagsoplysninger og adskillelse af sagsoplysninger og vurdering bidrager alle til at sagsbehandlingen tager udgangspunkt i borgerens konkrete situation og ansøgning.

Samtidig underbygger de tre principper et helhedsfokus, idet borgerens hele livssituation tages i betragtning og danner grundlag for et sammenhængende, koordineret og eventuelt tværfaglig indsatsforløb.

Det handler blandt andet om, at både ressourcer og udfordringer skal belyses i udredningen, så sagsbehandleren undgår kun at have fokus på problemer.

Der er også et princip om økonomisk ansvarlighed, hvilket blandt andet betyder, at der skal vælges den bedste indsats til prisen. Det er vigtigt at se på værdien af indsatsen og iværksætte rehabiliterende indsatser, der kan medvirke til at fastholde eller udvikle borgerens funktionsevne.

Husk principperne – de styrker nemlig rehabilite- ring

- *Borgerinddragelse: Få borgerens eget perspektiv frem.*
- *Ressourcefokus: Sæt fokus på, hvad borgeren kan og er motiveret for at ændre og udvikle.*
- *Helhedsfokus: Sæt fokus på et tværfagligt, koordineret og sammenhængende indsatsforløb, hvor borgerens hele livssituation tages i betragtning.*
- *Økonomien kan også være et argument. Rehabilitering kan ofte betale sig, når indsatsen kan bruges til at fastholde og/eller udvikle borgerens funktion og kompetencer.*

Udredning

SÆT FOKUS PÅ RESSOURCER OG HELHEDSPERSPEKTIV I UDREDNINGEN

Udredningen er et omdrejningspunkt i sagsbehandlingen. Her afdækkes borgernes behov, og det er i høj grad her, grundlaget for en rehabiliterende indsats skal skabes. Hvis der fra starten sættes fokus på både ressourcer og udfordringer, bliver det lettere at finde de rigtige indsatser og opstille fremadrettede mål.

Det handler også om at skalere udredningen, så det relevante indgår, uden at sagen bliver overoplyst. Her er det vigtigt at bruge systematikken i udredningen, der lægger vægt på først at belyse og inddrage borgerens ressourcer, udfordringer, ønsker og prioriteringer og dernæst inddrage informationer fra andre – herunder pårørende. Uanset hvilken målgruppe borgeren tilhører, er det vigtigt at tage ud-

gangspunkt i borgerens situation og sikre, at borgerens ressourcer, motivation og ønsker får en central plads i udredningen.

Herudover betyder funktionsvurderingen i VUM – hvor borgernes funktionsniveau indenfor ti temaer vurderes på en skala fra 0 til 4 – at opmærksomheden skærpes, i forhold til hvad borgeren kan og ikke kan, men også i forhold til hvor der er potentiale for at udvikle – og dermed også rehabilitering. Funktionsvurderingen kan altså bidrage til at understøtte et reha-

”Vi skal sammen med borgerne tale om deres ressourcer og finde ud af, hvordan vi kan bygge videre på de ting, der fungerer godt for dem.”

Kirsten Dennig,
Myndighedschef i Gentofte

Voksenudredningsmetoden lægger vægt på, at borgerens perspektiv tydeliggøres med fokus på både ressourcer, udfordringer og ønsker. Her er et uddrag af oplysninger fra borgeren fra en udredning vedrørende en kvinde med misbrug – tema socialt problem:

Lotte oplyser, at hun begyndte at ryge hash som 16-årig. Lotte har ved egen formåen i vinteren 2013 haft en stoffri periode i næsten en måned, hvorefter hun fik tilbagefald. Lotte oplyser, at hun husker tiden som stoffri meget positiv og har et ønske om at blive helt stoffri. Lotte oplever, at behandlingen i dag ikke er intensiv nok, og at hun har svært ved at holde motivationen, når hun kun skal møde op én gang om ugen. Lotte mener, hun kan holde sig helt fra at ryge hash, hvis hun ved, at det har konsekvenser, og at der bliver taget en urinprøve. Lotte oplyser, at hun i en intensiv periode har brug for hjælp til helt at kunne afholde sig fra at ryge hash, men ønsker ikke døgnbehandling.

bilerende fokus i fastsættelsen af mål og valget af indsats. Det handler blandt andet om at sikre, at diagnoser ikke får for meget fokus i sagerne, og i stedet have et helhedsorienteret perspektiv i udredningen. De ti temaer udgør også fælles begreber på tværs af myndighed og udfører til gavn for borgerens rehabilitering.

Det er vigtigt at spørge ind på den rigtige måde for at få en god dialog med borgeren om ressourcer. Borgeren henvender sig med et problem og kan derfor blive utryk, når der spørges ind til dennes ressourcer. Man kan blandt andet:

- spørge ind til, hvornår det fungerer godt og hvordan det så ud, da det fungerede bedre
- relatere borgerens ressourcer i hverdagen til udviklingsmuligheder

Voksenudredningsmetoden kan bidrage til at synliggøre borgerens ressourcer og motivation i forbindelse med udredningen. Her er et uddrag af oplysninger fra borgeren fra en udredning vedrørende en kvinde med udviklingsforstyrrelse – tema socialt liv:

Mona 12. januar 2014. Jeg har en mor, en storebror og en tvillingebror. Jeg har også to veninder, men det kan være svært at være sammen med dem, da jeg har svært ved at tolke andre. Tre gange om ugen går jeg til musik og motion på Klosterengen. Vi spiller koncerter for mange mennesker. Det kan være angstprovokerende, men musikken hjælper mig til at håndtere min angst.

Husk systematik og fokus i udredningen

- *Husk systematik og fokus i udredningen*
- *Vær opmærksom på at få borgerens ressourcer, udfordringer, ønsker og prioriteringer belyst i udredningen.*
- *Brug funktionsvurderingen aktivt – den skærper udredningen og fremmer et udviklingsperspektiv i målene.*
- *Få en god dialog om ressourcer – spørg ind til, hvad borgeren er god til og selv ønsker. Og forhold dette til udfordringerne.*
- *Følg op på udredningerne med kolleger og i teamet – drøft omfanget og systematikken og balancen mellem ressourcer og udfordringer samt funktions-
evneniveau.*

Det betyder meget, hvordan udredningen anvendes i praksis. Det kræver løbende fokus og opfølgning fra både sagsbehandlere og ledelse at sikre, at udredningen anvendes på en hensigtsmæssig måde, der tilgodeser rehabiliteringsperspektivet.

Faglig vurdering

DEN FAGLIGE VURDERING SKAL PEGE FREMAD

Udredningen afsluttes med en faglig vurdering, hvor sagsbehandleren samler op på de væsentligste elementer i udredningen og begrundes, om borgeren er berettiget til en indsats, og hvilken indsats der vil være relevant.

Den faglige vurdering er et vigtigt element i både indstillingen, borgerens handleplan og bestillingen til udfører. Derfor er den faglige vurdering et udgangspunkt for indsatsen – og samarbejdet omkring indsatsen.

Grundlaget for den faglige vurdering skabes i udredningen. Hvis udredningen ikke har fokus på borgerens ressourcer og motivation, vil den faglige vurdering heller ikke få et rehabiliterende sigte. Så husk at have det rette fokus fra starten.

Hvis der er foretaget en god udredning, kan den faglige vurdering bruges til at sammenfatte borgerens styrker, udfordringer og motivation og dermed både give input til begrundelsen i afgørelsen og målfastsættelsen og sætte rammerne for en helhedsorienteret og sammenhængende indsats.

Den faglige vurdering skal kunne stå alene og danne grundlag for den videre sagsbehandling. Samtidig skal den kun

Den faglige vurdering i VUM kan bidrage til at sætte fokus på, hvordan ressourcerne kan styrkes fremadrettet. Her er et uddrag fra en faglig vurdering vedrørende en mand med udviklingshæmning:

Vurdering af støttebehov og ressourcer: Hans har vanskeligheder med selv at tage initiativ. Han har brug for, at der kontinuerligt lægges struktur og opstilles styringsredskaber omkring ham. Hans kan arbejde måltrettet og koncentreret i meget korte tidsintervaller, hvis der er mulighed for vejledning og støttesystemer. Hvis ikke disse muligheder er til stede, mister han fokus, og hans fokus rettes mod selvvalgte aktiviteter.

Det betyder, at det er vigtigt med en fast struktur og kontinuerlighed i Hans' hverdag. Hans' interesseområde er indenfor it og spil, og han har under praktikken på Lokal TV vist at have evner indenfor animation. Hans er en vellidt ung mand blandt de andre på arbejdspladsen. Hans er selvtransporterende, hvilket betyder, at han har mulighed for at gøre brug af det omkringliggende samfunds tilbud.

På baggrund af ovenstående er det min vurdering, at beskyttet beskæftigelse på Lokal TV kan tilgodese Hans' behov for støtte og styrke hans udvikling og ressourcer.

indeholde det relevante for at skabe overblik i sagen. I praksis er der ofte meget stor forskel på de faglige vurderinger – i for-

hold til både fokus, omfang og indhold. Og i komplicerede sager kan det være en udfordring at begrænse sig.

Den faglige vurdering i VUM sammenfatter borgerens ressourcer og motivation. Dermed kan indsatsen målrettes og fokusere på at styrke borgerens funktionsevne eller med andre ord rehabilitere borgeren. Her er et uddrag fra en faglig vurdering vedrørende en kvinde med misbrug og psykiske problemer:

Ved samtale 20. juli oplyser Rikke, at hun ikke kan falde til ro om aftenen og derfor tager angstdæmpende medicin eller ryger hash for at kunne sove. Hun ønsker et mere struktureret og planlagt forløb for at kunne fremmøde stabilt. Oplyser, at en enkelt samtale om ugen og en psykiatersamtale hver fjortende dag ikke er nok. Efterspørger konsekvenser ved ikke at fremmøde i stofmisbrugsbehandlingstilbuddet i forhold til at kunne bevare motivationen for at møde op. Hun oplyser, at hun har brug for at få sat grænser, og at hendes dagligdag er mere skemalagt. Det fungerer bedst for hende med en meget struktureret hverdag. På trods af Rikkens opvækstvilkår og misbrugsproblemer har hun vist sig at være en ressourcestærk ung kvinde, der har formået at uddanne sig til social- og sundhedsassistent.

Ligeledes har hun formået at opbygge et stabilt socialt netværk udenfor misbrugsmiljøet.

Rikke ønsker ikke at komme i døgnbehandling. Det er hendes opfattelse, at det ikke vil hjælpe hende at komme væk fra hendes vante omgivelser, kæresten og vennerne – der i

Det kan derfor være en rigtig god idé at gennemgå faglige vurderinger lokalt på teammøder eller som kollegial sparring,

så der hentes inspiration til, hvordan der eksempelvis kan samles op på det væsentlige i sagen på en god måde.

Husk, at den faglige vurdering er rammen for tildeling

- *Den faglige vurdering er afhængig af, at der er foretaget en god udredning – husk at have fokus på ressourcer og motivation.*
- *Den faglige vurdering skal kunne stå alene, men kun indeholde det relevante for at skabe overblik.*
- *Drøft de faglige vurderinger med kolleger og i teamet for at få inspiration og gode løsninger*

Handleplan og bestilling

HANDLEPLANEN SOM SAMARBEJDSOKUMENT

Handleplanen er et vigtigt samarbejdsdokument mellem borger og sagsbehandler. Der lægges i VUM vægt på, at handleplanen er borgerens dokument, og at den skal samle de væsentligste oplysninger til borgeren.

En rehabiliterende indsats kræver et helhedsperspektiv, sammenhæng og koordination. Her er handleplanen borgerens mulighed for at få overblik over indsatsen – især hvis der er flere forskellige udførere involveret, er dette centralt.

Konkret indgår der et felt til at beskrive koordination i handleplanen, og VUM lægger vægt på, at borgeren skal have overblik over, hvordan eventuelle paral-

lelle indsatser koordineres på tværs af beskæftigelse, sundhed m.m., og hvem der har ansvaret f.eks. som koordinerende sagsbehandler.

Der er ikke lovkrav om handleplan i alle sager, men handleplanen er et godt grundlag for en forventningsafstemning om retningen på indsatsen, ambitionsniveauet i forhold til målene samt aftalerne med borgeren. Dette kan også styrke det rehabiliterende sigte i bestillingen.

SMARTE MÅL ER EN GOD INVESTERING

VUM lægger særlig vægt på formuleringen af gode formål og mål. Det vil sige mål, der er specifikke, målbare, accepterede, realistiske, tidsafgrænsede og evaluerbare i opfølgningen. Hvis borgeren ikke ønsker en handleplan,

VUM understøtter, at der udarbejdes borgerrettede handleplaner med operationelle formål og mål. Her er et eksempel på formål og mål vedrørende en kvinde med depression/angst:

Formål: At Dorte bliver bedre til at kunne tage vare på eget liv og bedre til at takle perioder, hvor hendes psykiske ustabilitet giver hende store problemer.

Indsatsmål:

- At Dorte opnår kompetencer til at varetage de praktiske opgaver i hjemmet på en måde, der ikke giver stress og dermed tendens til depression/angst.
- At Dorte udvikler ressourcer i forhold til at planlægge indkøb og strukturere madlavning.
- At Dorte opnår en god døgnrytme.

Eksemplet er ikke en rettesnor, men inspiration til at fokusere på borgerens ressourcer, motivation og udvikling i målfastsættelsen.

skal der stadig beskrives indsats, formål og mål i en bestilling til udfører.

Hensigten er, at målene i handleplanen og bestillingen opstilles sammen med borgeren og dermed kan tage direkte udgangspunkt i borgerens motivation og potentiale, så borgeren kan tage ejerskab for målene. Dermed er målfastsættelsen medvirkende til at styrke det rehabiliterende fokus i sagsbehandlingen. Generelt gælder det for opstillingen af målsætninger, at sagsbehandleren udover at gå i dialog med borgeren også med fordel kan gå i dialog med udfører, således at målene bliver tilstrækkelig specifikke, målbare og

relevante. Målene er også grundlaget for dialog med udfører og opfølgningen på, om indsatsen virker efter hensigten.

Det kan være en udfordring at opstille gode mål, og for ofte indgår der mål for borgerne om "struktur i hverdagen", "livskvalitet" m.m., der ikke i sig selv kan bruges til forventningsafstemning, være rammesættende for indsatsen til den enkelte borger eller anvendes i opfølgningen på indsatsen.

VUM understøtter, at der udarbejdes borgerrettede handleplaner med operationelle formål og mål. Her er et eksempel på formål og mål vedrørende en mand med udviklingshæmning: Formål: At Hans har en beskæftigelse i trygge rammer, der kan tilgodese hans udvikling, interesser og ressourcer.

Indsatsmål:

- At Hans kan kontrollere impulsstyring og udsætte behov, når han arbejder.
- At Hans deltager i sociale sammenhænge én gang om ugen, så han i mindre omfang søger sit eget selskab.
- At Hans' arbejdsopgaver opleves udfordrende.

Eksemplet er ikke en rettesnor, men inspiration til at fokusere på borgerens ressourcer, motivation og udvikling i målfastsættelsen.

Husk, at handleplanen er et samarbejdsredskab

- Husk systematik og fokus i udredningen
- Vær opmærksom på at få borgerens ressourcer, udfordringer, ønsker og prioriteringer belyst i udredningen.
- Brug funktionsvurderingen aktivt – den skærper udredningen og fremmer et udviklingsperspektiv i målene.
- Få en god dialog om ressourcer – spørg ind til, hvad borgeren er god til og selv ønsker. Og forhold dette til udfordringerne.
- Følg op på udredningerne med kolleger og i teamet – drøft omfanget og systematikken og balancen mellem ressourcer og udfordringer samt funktionsniveau.

Opfølgning

OPFØLGNING PÅ MÅL, BEHOV OG INDSATS

Hvis udredningen og handleplanen udarbejdes efter principperne i VUM, skabes der et unikt grundlag for at følge op på mål, behov og indsats. Dermed kan det løbende vurderes, om borgeren får nok ud af indsatsen, og om der er behov for at justere enten mål eller indsats.

Opfølgningen er væsentligt for at sikre et rehabiliterende fokus i indsatsen, da opfølgningen er rammen for en dialog med borgeren og med udfører, om hvorvidt indsatsen er hensigtsmæssig og giver de forventede resultater.

På voksenområdet kommer opfølgningen ofte i statusnotater og ved opfølgningsmøder til at handle om borgerens trivsel i meget generelle vendinge. Mål-opfyldelse er kun i mindre grad i fokus, og der tages sjældent direkte stilling til, om indsatsen stadig er relevant.

I forlængelse heraf ses det sjældent, at indsatsen stoppes igen, når de først er igangsat.

VUM sætter målene i fokus i opfølgningen og lægger vægt på, at udfører som input til processen udarbejder en statusrapport, der forholder sig direkte til, hvordan der er arbejdet med målene, og

Husk, at opfølgningen skal sikre, at indsatsen er relevant og skaber værdi for borgeren

- *Indhent statusnotater med fokus på målopfølgning fra udfører.*
- *Involver både borgeren og udfører i opfølgningen.*
- *Opfølgningen skal have fokus på både mål, behov og indsatsens relevans.*
- *Brug VUM systematisk – det fulde udbytte af metoden kommer, når VUM anvendes konsekvent i opfølgningerne.*
- *Drøft opfølgningen med kolleger og i teamet – så I får en fælles praksis.*

Hvis du vil vide mere, kan du søge på DHUV på socialstyrelsen.dk

om de er opfyldt. Også i opfølgningen indgår en tæt dialog med borgeren, så der fastholdes fokus på borgerens perspektiv og motivation. Opfølgning med fokus på mål kan opleves som en ændring for både borgere, sagsbehandlere og udførere, men også som relevant for alle parter og typisk en god måde at vende virkningerne af indsatserne på.